

Πηγές πληροφόρησης :
συνέντευξη γονέων, ανταλλαγή
απόψεων με άλλους ειδικούς, που
ασχολούνται με το παιδί, άτυπη
παρατήρηση και καταγραφή
στοιχείων συμπεριφοράς,
αποτελέσματα παιδαγωγικής
αξιολόγησης.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΑΥΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Συσχετισμοί δεδομένων

Εάν στον κοινωνικό τομέα το παιδί εξελίσσεται καλά τότε δίνουμε προτεραιότητα στη γλωσσική ανεπάρκεια. Η γλώσσα όμως είναι μια συμπεριφορά, που συνδέεται άμεσα με τις γνωστικές λειτουργίες του ανθρώπου (αντίληψη, μνήμη, σκέψη). Εξάλλου το σημείο επαφής της γλωσσικής και νοητικής ανάπτυξης γεννά την πραγματική γλώσσα. Η πρώτη αλληλεπίδραση μεταξύ τους επέρχεται ως ανάγκη του ανθρώπου να εκφράσει τη σκέψη του με οποιοδήποτε τρόπο, να εφαρμόσει έναν κώδικα – σύστημα επικοινωνίας. Εάν η γνωστική ανάπτυξη όμως καθυστερεί καθολικά η απόκτηση του λόγου από το παιδί γίνεται δύσκολη παρά τις κοινωνικές και επικοινωνιακές αλληλεπιδράσεις. Η γνωστική επεξεργασία των λεκτικών ερεθισμάτων βοηθάει στην κωδικοποίησή τους και βέβαια στην κατανόησή τους, που προηγείται της έκφρασης. Άρα είναι απαραίτητο να διαμορφώσει το παιδί ένα σύστημα εννοιοποίησης του κόσμου, που το περιβάλλει. Και στη συνέχεια να του αποδώσει λέξεις – σύμβολα για να εκφράσει την επεξεργασμένη σκέψη του και να επικοινωνήσει ολοκληρωμένα. Για να γίνει αυτό πρέπει να εξασκηθούν οι γνωστικοί μηχανισμοί, που συντελούν στην επεξεργασία των πληροφοριών. Και πρώτα – πρώτα η αντίληψη καθώς είναι αυτή, που ασχολείται με την κωδικοποίηση των αισθητηριακών δεδομένων. Η αντίληψη μπορεί να ενισχυθεί με ασκήσεις προσοχής και διάκρισης. Μετά την κωδικοποίηση αυτή, η μνήμη μπορεί να διατηρήσει τις πληροφορίες αποθηκευμένες και έτοιμες να τις ανασύρει όποτε χρειαστεί. Όλες αυτές τις εικόνες του εξωτερικού κόσμου το παιδί τις εσωτερικεύει, δηλαδή τις αναπαριστάνει στον εσωτερικό του κόσμο και τις συνδέει με τον εσωτερικό λόγο. Τις παραστάσεις αυτές τις κατηγοριοποιεί με βάση τις χαρακτηριστικές τους ομοιότητες και φτιάχνει τις έννοιες. Η κατηγοριοποίηση προϋποθέτει να γίνουν κάποιες νοητικές ενέργειες όπως η διάκριση και η σύγκριση. Έτσι το παιδί γίνεται ικανό να δημιουργήσει τις πρώτες ατομικές έννοιες για τα πράγματα, να αποκτήσει ένα βασικό λεξιλόγιο. Η χρήση των μεμονωμένων αλλά με ρόλο ρινοτ λέξεων (αξονική γραμματική) θα βοηθήσουν σημαντικά την επικοινωνία και την καθημερινή ζωή του παιδιού. Σε επόμενο στάδιο το παιδί επιχειρεί να ανακαλύψει τους βασικούς κανόνες, που υπηρετούν τον έναρθο λόγο, να ανακαλύψει δηλαδή τις σχέσεις, που συνδέουν τις έννοιες.

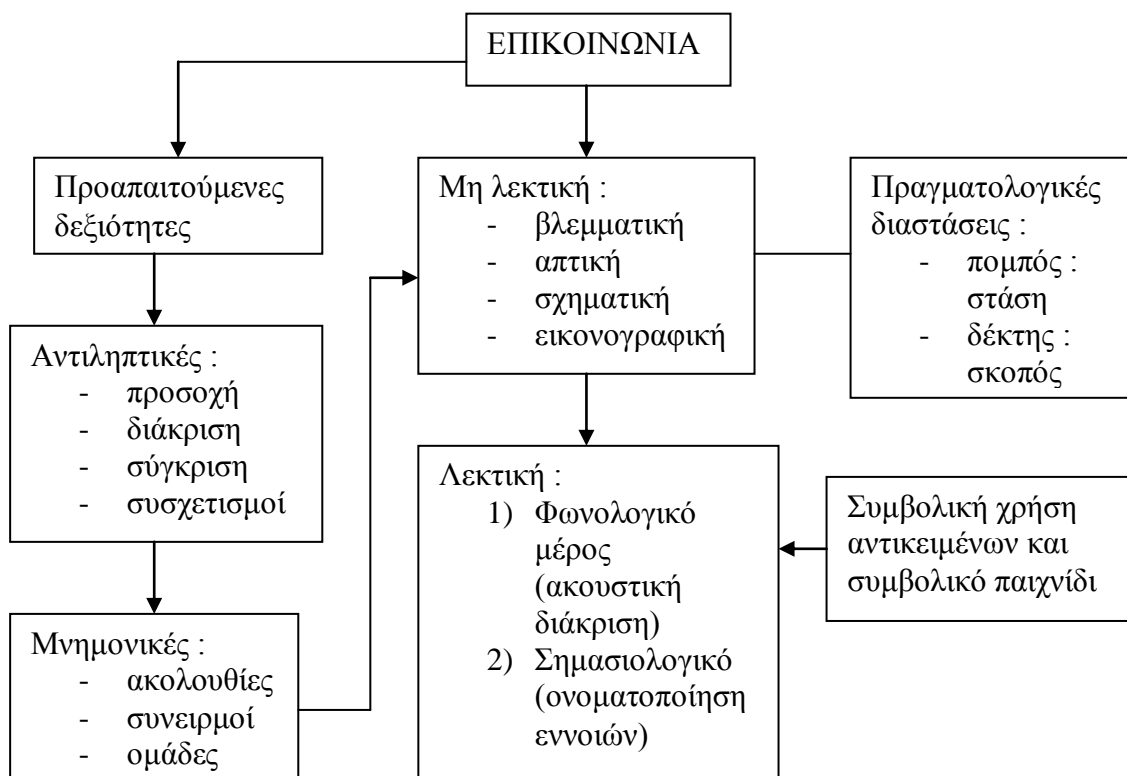
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Οριοθέτηση στόχων :

Σύμφωνα με τα παραπάνω (συσχετισμοί δεδομένων) το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θεωρώ ότι πρέπει να εστιάσει στη γλώσσα, πρώτα στην κατανόηση και μετά στην έκφραση. Βέβαια η γλώσσα είναι ένα σύστημα, που εξυπηρετεί την επικοινωνία, είναι ένα κοινωνικό εργαλείο και συνεπώς η διδασκαλία της θα πρέπει να στοχεύει στη λειτουργική της χρήση. Γι' αυτό η κατανόηση και μετάδοση μηνυμάτων πρέπει να αποτελέσει το πρώτο στάδιο για τη διδασκαλία της γλωσσικής επικοινωνίας αφού η γλώσσα χωρίς επικοινωνιακή πρόθεση είναι μια απλή παράταξη λέξεων, πολλές φορές χωρίς νόημα. Έτσι θα έχουμε προετοιμάσει το «έδαφος» για τη μεταβίβαση της γνώσης του περιεχομένου της γλώσσας (γνώση και σχέση αντικειμένων, σχέση γεγονότων, σημασιολογία) στο επόμενο στάδιο, που αφορά τη λεκτική επικοινωνία. Τέλος είναι προφανές ότι σε αυτό το χρόνο δεν αναφερόμαστε καθόλου στην τρίτη διάσταση της γλώσσας, δηλαδή τη μορφή της (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη).

Καθορισμός κύριου στόχου : Μεσοπρόθεσμα καθορίζουμε την κατάκτηση βασικού λεξιλογίου με υψηλή λειτουργικότητα για την κάλυψη βασικών αναγκών.

Υποστόχοι – ανάλυση βημάτων :

Εκπαιδευτικό υλικό : επιτραπέζια παιχνίδια, παζλ, ποια ταιριάζουν, ποιο μοιάζει με το πρώτο, εικόνες αντικειμένων, μινιατούρες, κιάλια, γυαλιά ηλίου.

Παιδαγωγικά μέσα : ζωγραφική, θεατρικό παιχνίδι, παιχνίδια ρόλων, παντομίμα, μιμητικά παιχνίδια, κουκλοθέατρο, έκφραση συναισθημάτων.

Μέθοδοι : οπτικοποιημένη διδασκαλία εννοιών, μίμηση από πρότυπο, νοηματικά κινητικά σχήματα, σηματοδότηση λέξεων, φυσιολογική ανάπτυξη της γλώσσας.

Στρατηγικές : δομημένες επικοινωνιακές καταστάσεις, στάδια φυσιολογικής ανάπτυξης της ομιλίας και του λόγου.

Αναλυτικά η πορεία προς τους το στόχο :

Η ομιλία και η γλώσσα είναι μόνο ένα μέρος της επικοινωνίας. Υπάρχουν και άλλα στοιχεία, που διευρύνουν ή αλλάζουν το γλωσσολογικό κώδικα και ονομάζονται παραγλωσσικά (χροιά, χρώμα, τόνος φωνής, ρυθμός, έμφαση, παύσεις κλπ) και μη γλωσσικά (βλεμματική επαφή, χειρονομίες, εκφράσεις του προσώπου, κινήσεις του κεφαλιού και του σώματος, φυσική απόσταση, σωματική επαφή, απτική επικοινωνία κλπ). Η κατανόηση όλων των παραπάνω στοιχείων βοηθάει το δέκτη να αντιληφθεί τη στάση και την πρόθεση του πομπού, ώστε να καταλάβει το σκοπό της μεταξύ τους επικοινωνίας. Αυτές οι δεξιότητες αναπτύσσονται από τα πρώιμα ακόμη στάδια της εξέλιξης του παιδιού και είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της γλωσσικής επικοινωνίας. Αυτό αποδεικνύεται από πολλές επικοινωνιακές καταστάσεις της σχολικής καθημερινότητας : π.χ. αν αντιληφθεί ότι κάποιος συμμαθητής του μιλάει με χαμηλό τόνο φωνής, που όμως αλλάζει το χρώμα στο τέλος της ομιλίας του και δείχνει να τον προσκαλεί με τις κινήσεις των χεριών του, τότε καταλαβαίνει ότι του ζητάει φιλικά να κάνουν κάτι μαζί. Η ερμηνεία του σκοπού του πομπού επιφέρει την ανάλογη αντίδραση και συμπεριφορά του δέκτη και στο συγκεκριμένο παράδειγμα την αποδοχή της πρόσκλησης του άλλου και τη διεύρυνση της κοινωνικής συναλλαγής τους με μια κοινή δραστηριότητα ή κάποιο παιχνίδι από κοινού.

Μια απλή χειρονομία μπορεί να διευρύνει το περιεχόμενο του προφορικού λόγου καθιστώντας τον πιο ζωντανό και παραστατικό και γι' αυτό πιο ελκυστικό. Όταν μάλιστα η χειρονομία αυτή προσλαμβάνει τη διάσταση του αγγίγματος, της επαφής σε συγκεκριμένο σημείο του σώματος τότε διοχετεύει και εντυπώνει εντονότερα ψυχοσυναισθηματικά μηνύματα, τα οποία βιώνονται με αμεσότερο τρόπο. Εξάλλου η υπερβολική προσωδία στην ομιλία του ενήλικου θα τραβήξει την προσοχή του παιδιού και η επανάληψη θα αυξήσει τις πιθανότητες

γλωσσικής επεξεργασίας από το παιδί. Επιπλέον η παρουσίαση δύο αντίθετων ποιοτικά μηνυμάτων συνοδευόμενα από τα κατάλληλα νοητικά σχήματα βοηθούν το παιδί να κάνει ευκολότερα τις αντιστοιχίσεις μεταξύ της κίνησης και του νοήματος για την επικοινωνία. Σε επόμενο στάδιο συνοδεύουμε την κάθε κίνηση μονολεκτικά και στο τέλος αξιολογούμε το βαθμό κατανόησης από το παιδί μόνο των λεκτικών ερεθισμάτων. Επομένως η επικοινωνία και η γλώσσα αναπτύσσονται μέσα από την αμφίδρομη σχέση του παιδιού με τον ενήλικο και το συνομήλικό του στην οποία και τα δύο μέρη παίρνουν ενεργό μέρος.

Αυτό το τελευταίο μας κατευθύνει στο να εντάξουμε τρεις διαφορετικές περιοχές διδασκαλίας στο εκπαιδευτικό μας πλαίσιο :

- 1) Συνεκπαίδευση στην κανονική τάξη, ώστε να αναπτύσσεται η γλώσσα και η επικοινωνία μέσα από τις καθημερινές δραστηριότητες ρουτίνας στις οποίες το παιδί αντιλαμβάνεται ότι η γλώσσα παίζει σημαντικό ρόλο.
- 2) Εξατομικευμένη διδασκαλία των προαπαιτούμενων δεξιοτήτων (αντίληψη, μνήμη, συμβολικές αναπαραστάσεις).
- 3) Διδασκαλία ομάδας για την αξιοποίηση προτύπων μέσα από δομημένες επικοινωνιακές καταστάσεις.

Σύμφωνα με το σχέδιο τώρα το παιδί ανταποκρίνεται στην ανάγκη για επικοινωνία έστω και μη λεκτική και αυτό του δίνει δύναμη και περισσότερα κίνητρα για να επεκτείνει την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας του χρησιμοποιώντας λέξεις. Για να μάθει όμως το παιδί να μιλάει πρέπει οπωσδήποτε να μάθει να καταλαβαίνει τις έννοιες της γλώσσας. Πρέπει να έχει σχηματίσει στο μυαλό του τη λέξη για κάθε έννοια πριν κάνει τις απαραίτητες κινήσεις των οργάνων της άρθρωσης για να προφέρει τη λέξη αυτή και με αυτό τον τρόπο να εκφράσει λεκτικά τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις ανάγκες του.

Διδακτικά μοντέλα :

1) Αξιοποίηση παιδαγωγικών μέσων και εκπαιδευτικών υλικών:

* Βλεμματική επαφή : κουκλοθέατρο, παιχνίδια με μπάλα, γυαλιά ηλίου από το συνομιλητή, συνομιλία με κιάλια από τον εκπαιδευόμενο.

* Νοηματικά σχήματα και κινήσεις : παντομίμα (χαιρετώ, ζητώ βοήθεια, ενοχλούμαι από τις φωνές, θέλω να πάω στην τουαλέτα, πεινάω, κρυώνω, θέλω να παίξω μπάλα με το φίλο μου κλπ).

* Τεχνάσματα επικοινωνίας:

- Ζητώ : 1) Δείχνω κάτι, που τον ενδιαφέρει πολύ και περιμένω να το ζητήσει : α) είτε ακολουθώντας κάποιο πρότυπο (συμμαθητή), β) είτε με άμεση διδασκαλία της πράξης (συμπεριφοράς) μέσω χειρονομίας, εικόνας.
2) Βάζω ένα συμμαθητή να παίξει ένα αγαπημένο παιχνίδι του Δ.. Ζητάει να παίξει κι αυτός : α) με άμεση διδασκαλία της συμπεριφοράς (χειρονομία), β) με παρουσίαση θετικής και αρνητικής αντίδρασης αντίστοιχα.
- Τραβώ την προσοχή : 1) Δίνω το αντικείμενο (μαρκαδόρο, πινέλο, χαρτί), που χρειάζεται, σε ένα συμμαθητή και τον προτρέπω να το ζητήσει με χειρονομίες και λέξεις (δώσε). 2) Δίνω το κλειδί της τάξης σε έναν ενήλικο: τον προτρέπω να το ζητήσει με ανοιχτή παλάμη και μονολεκτικά.
- Ονομάζει αντικείμενα ή πρόσωπα : 1) Βάζω στο καλάθι του παντοπωλείου λαχανικά και φρούτα ονομάζοντάς τα. Περιμένω να με μιμηθεί. Διαλαλώ τα προϊόντα και τα δείχνω στους πελάτες. 2) Ονομάζω αυτόν, που του πετά τη μπάλα.
- Να κάνει ερωτήσεις ή να ζητά πληροφορίες : 1) Κρύβω το κλειδί της τάξης και τον προτρέπω ή του δείχνω με άμεση διδασκαλία να το ζητήσει από το διευθυντή με ανοιχτή παλάμη και με ερώτηση «πού είναι το κλειδί;». 2) Κλειδώνω την πόρτα και καθώς δεν μπορεί να ανοίξει τον προτρέπω να ζητήσει βοήθεια από ενήλικο (άνοιξε την πόρτα) και δείχνει την πόρτα.
- Να εκτελεί και να δίνει εντολές : Ο υπολογιστής είναι κλειστός. Δίνει εντολή «άνοιξε τον υπολογιστή» και με συνοδεία χειρονομίας (δείχνει τον υπολογιστή με το δάχτυλο).
- Να αναγνωρίζει και να εκφράζει συναισθήματα : Εκτελεί και ονομάζει στον καθρέφτη (γελώ, κλαίω, λυπάμαι, φοβάμαι, θυμώνω, ζεσταίνομαι, κρυώνω). Μετά στο θεατρικό παιχνίδι με λεκτική και εκφραστική παρακίνηση και τέλος μόνο με λεκτική.

* Εικόνες, που αναπαριστούν αντικείμενα, πρόσωπα ή καταστάσεις για απόκτηση λεξιλογίου και σταδιακή ανάπτυξη εκφώνησης του εσωτερικού λόγου. Στάδια εκφώνησης : 1) Ολοφραστικό (μονολεκτικό), 2) Τηλεγραφικό (προτάσεις με δύο λέξεις) και 3) Ανάπτυξη της δομής της γλώσσας (λέξεις – κλειδιά - ρινοί, αφηγήσεις).

Το κύριο υλικό για τη δημιουργία εννοιών εσωτερικού λόγου βρίσκεται στο άμεσο περιβάλλον του παιδιού. Το βασικό λεξιλόγιο στο μονολεκτικό στάδιο θα μπορούσε να περιλαμβάνει τις κατηγορίες :

- άνθρωποι του άμεσου περιβάλλοντος και σημαίνοντα πρόσωπα (δάσκαλος, μαμά, μπαμπάς, αδελφός)

- Αντικείμενα με τα οποία έρχεται σε άμεση επαφή το παιδί
- Φαγητό (ουσιαστικά και ρήματα)
- Ζώα
- Μέρη του σώματος
- Ρούχα
- Ρήματα, που δείχνουν κίνηση
- Επίθετα, που προσδιορίζουν χρώμα και μέγεθος.

Το παιδί έχει ανάγκη από συνδυασμένα ερεθίσματα, στην αρχή από ζεύγη αντικείμενο – λέξη και στη συνέχεια από εικόνα – λέξη, ώστε να φτάσουμε στο στάδιο της συνειδητοποιημένης λέξης.

2) Μίμηση (διδασκαλία σε ομάδα)

1ο στάδιο: Συμβολική χρήση των αντικειμένων (πρώιμο στάδιο σχηματισμού εννοιών)

Δείχνουμε συγκεκριμένα αντικείμενα όπως βιβλίο, μολύβι, τηλέφωνο, ποτήρι, πετσέτα, κουτάλι και ζητούμε από το κάθε παιδί με τη σειρά να δείξει με κινήσεις ότι χρησιμοποιεί ένα από τα αντικείμενα, που δείξαμε. Σε ανώτερο στάδιο το παιδί πρέπει να κάνει δύο τουλάχιστον κινήσεις (συνειρμικές στην αρχή – ανεξάρτητες στη συνέχεια) όπως να βάλει νερό στο ποτήρι και να το πιει, να ξύσει το μολύβι και να γράψει, να πληκτρολογήσει τον αριθμό και να μιλήσει στο τηλέφωνο, να φάει το φαγητό του και να πλύνει τα χέρια του κλπ.

2ο στάδιο : Συμβολικό παιχνίδι με παντομίμα

Στο στάδιο αυτό το παιδί μόνο με κινήσεις προσποιείται κάποιο ρόλο (επαγγέλματα -κουρέας, κηπουρός, ξυλοκόπος, τροχονόμος, πρόσωπα – μητέρα, δάσκαλος, παππούς, άρρωστος).

3) Μοντέλο οπτικοποιημένης διδασκαλίας (στάδιο λεκτικής επικοινωνίας)

Σε κάθε αντικείμενο ή έννοια αντιστοιχίζουμε νοητικά ένα σύμβολό του. Εάν στο σύμβολο αυτό δοθεί όνομα, η έννοια ονοματοποιείται και το όνομα φέρνει στο

νου το σύμβολο. Επομένως στην αρχή είναι απαραίτητο να αντιστοιχίζουμε το πραγματικό αντικείμενο, το νοηματικό σύμβολο (αναπαράσταση) με τη λέξη (ονοματικό σύμβολο). Ως νοηματικά σύμβολα, που αναπαριστούν έννοιες θεωρούμε τα νοήματα με τα χέρια, τις εικόνες και φωτογραφίες (εικονογραφικό), τα γραφικά σχέδια γραμμών, πραγματικά αντικείμενα και κινήσεις – εκφράσεις (μάτια, μύες του προσώπου). Το κάθε μέσο επικοινωνίας προσαρμόζεται στην επικοινωνιακή κατάσταση ανάλογα με τις δυνατότητες έκφρασης, που προσφέρει και ανάλογα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες του παιδιού. Πάντως οι εικόνες είναι ο πιο άμεσος και κατανοητός τρόπος αναπαράστασης. Παρότι η αναπαράσταση είναι ακριβής, καθώς το σύστημα αυτό χρησιμοποιεί ένα σημαίνον για την αναπαράσταση σημαινόμενου, είναι συμβολικό. Και για αυτό αποτελεί το μεταβατικό στάδιο για τη χρήση λεκτικών συμβόλων. Αρκεί η σύνδεση του πραγματικού αντικειμένου με το εικονογραφικό σύμβολο να περιλαμβάνει την έννοια (το αντικείμενο με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητές του). Αυτό το σύστημα χρησιμοποιεί τις συγκεκριμένες έννοιες και τα αντικείμενα (συγκεκριμένα ουσιαστικά). Τις αφηρημένες (κινήσεις, πράξεις, συναισθήματα, ιδιότητες, σχέσεις) τις αναπαριστούμε με νοηματικά σχήματα και σωματικές εκφράσεις και τις αντιστοιχίζουμε με τηλεγραφικό λόγο.